

СТАНОВИЩЕ

на

Доц. д-р Димитър Попмаринов Киров,
Православен богословски факултет, ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“
относно докторската дисертация на Екатерина Атанасова Дамянова на
тема: *Тенденции за централизация на култа в Йерусалимския храм през
втората половина на VIII в. пр. Хр. (археологическо и екзегетическо
изследване)* за присъждане на образователна и научна степен „доктор“ в
направление „Религия и теология“

Дисертацията е в обем от 237 страници, което включва увод, три глави съдържание, приложения и използвана литература. Структурата ѝ отговаря на научните изисквания съгласно Правилника за прилагане на Закона за развитие на академичния състав в Р. България (чл. 27, ал. 2). Представеният от дисертантката автореферат е напълно съобразен с научната практика. Много точно и ясно са показани актуалността, целите и задачите, и съдържанието на дисертационния труд. В края е приложен списък на приносите и списък на публикации свързани с дисертацията.

Избраната тема има актуален характер, не само защото е ново и интересно изследване с археологически и исторически характер, а и поради обстоятелството, че наслаганите през историята идеи и вярвания, ако бъдат правилно разбрани, могат и днес да дадат добри плодове в решаването на съвременните проблеми на този древен район. Авторката стъпва основно на изследванията в немско-езичните академични библейски изследвания.

Изследваният период на централизация на култа е свързан и с непрестанната борба на израилтяните/юдеите за утвърждаване на монотеизма и в крайна сметка на неговата победа над езичеството. Поставената от дисертантката цел, както тя я заявява, не е пряко свързана с изясняване на централизацията на култа, а преди всичко с основните тенденции, които водят към това (с. 37; Автореферат с. 7). Тя предполага изграждане на ясна картина относно историческата, политическата и религиозната обстановка през разглеждания период.

В своя автореферат дисертантката пише за основна хипотеза (с. 5), но от проследения текст по-скоро се открива теза, отколкото хипотеза. В увода тя прави кратък, но достатъчен историографски анализ на основните изследвания по въпроса за централизацията на култа през изследвания период. Историко-археологическият метод на работа ѝ дава възможността да използва широко поле на анализ, което се простира извън рамките на библейския текст.

Авторката правилно свързва религиозния авторитет на гр. Йерусалим с изградената в него храм. Ролята на храма и на града се засилват особено след унищожаването на северното царство Израил през 721 г. Така топографията на Йерусалим придобива не само определено географско значение, но пречупена през призмата на създалото се около храма богословие, той се превръща в град център на света. Всичко това се обуславя от присъствието на Яхве в храма. Това е Негов избор и поради тази причина храмът, оттам и Йерусалим придобиват космическо измерение. Добре е анализиран периодът на езически натиск върху монотеистическата вяра в Йерусалим. С оглед избягването на опасността от синкретизъм, проникващ чрез контактите с околните езически народи, девтеронимистката редакция употребява по отношение на пребиваването на Яхве в храма изразност в преносен смисъл. Божието присъствие се „обективира” посредством Неговото име, сила, слава. Така се избягва обвързване с пространствени и времеви категории и се запазва Неговата трансцендентност. Йерусалим се обвързва тясно и с царската институция. Като „помазаник на Яхве” царят изпълнява, заедно с първосвещеника теократическа функция. Така постепенно другите светилища загубват своето значение и Йерусалим, и храмът заемат централна позиция.

Предвид дистанцията на времето и трудността при очертаването на историческата събитийност и определяне точно времето на археологическите свидетелства в рамките на втората половина на VIII в. пр. Хр., дисертантката правилно анализира историческата ситуация, което включва политическия и религиозен живот в Йерусалим и страната преди и след това. Проследявайки историческата събитийност и анализирайки археологическите свидетелства докторантката убедително доказва процеса на централизация на култа и оформянето на Йерусалимския храм като централно светилище. Средоточаването на култа в Йерусалим през изследвания период има особено значение за запазване на монотеистическата вяра впоследствие. Следствие на развитието на обществото, търговските, културните отношения с другите народи, войните и външния натиск на по-могъщите държави се засилва влиянието на езичеството. Чрез археологически свидетелства (промяна на религиозната символика) дисертантката убедително доказва какъв силен е бил натискът на езическите вярвания. Най-опасният момент за чистата монотеистична вяра е бил синкретизмът.

Предвид цялата тази сложност на религиозния живот и на трудния политически момент особено място заема т. нар. „реформа” на цар Езекия. В рамките на библейските текстове и на археологически свидетелства авторката убедително аргументира своята теза по отношение на реформата

и съответно централизацията на култа. Важно място заема поместеният в края на дисертацията екскурс. Той свързва идейно основната тема в дисертацията за централизацията на култа в Йерусалим с християнската му интерпретация, христоцентричността на историята и еклезиологията в светлината на светоотеческото учение.

С оглед на цялостната много добра оценка на предложения труд могат да бъдат отправени и някои въпроси и препоръки, свързани с определени неясноти, недоглеждания и по-нататъшното им отстраняване при бъдещо издаване:

- необходимо е по-ясно структуриране на съдържанието, за да отговаря на заглавието. Сега не е особено ясно къде започва и къде свършва археологическия и екзегетическия анализ;
- да се избягва да се пренасят съвременни клишета в друга историческа епоха като напр. „съзнание за историческа отговорност” (на пророците) (с. 19);
- Целта трябва да е по-ясно очертана и да сочи към тезата, поставена в заглавието с. 37;
- среща се на някои места неправилно членуване на понятието „бог”. Думата „бог” не е име и когато става дума за истинския Бог, тя би трябвало да се членува при употреба като допълнение – „на Бога”, а не да се пише „на Бог”, както е напр. на с. 72, 191;
- в някои бележки е необходимо да се уточни мястото, издаването и страницата на посочената литература или да не се повтаря цялото заглавие, напр. б. 181, 183, 349, 350, 561 и др.

В заключение смятам, че предложената дисертация и свързаните с нея научни публикации сочат за цялостна изграденост на Катя Дамянова като библеист. Тя показва богословска зрялост, добра ориентация и познаване на библейските и светоотечески извори, творческо използване произведенията на съвременни библеисти, което ѝ помага да постига поставените цели в библейския и богословския анализ. Нейно предимство е също така и многогодишния ѝ опит като преподавателка в БФ на СУ. Като имам предвид посочените научни резултати в дисертацията и публикациите, свързани с дисертацията, техните теоретични, методологически и интерпретативни достойнства, важността на предложената и анализирана проблематика, добрата ѝ работа като асистент, на основание чл. 12 от Закона за развитие на научния състав в Република

България и чл. 32 от Правилника за прилагане на същия закон,
препоръчвам на уважаемото научно жури и на Богословския факултет
към СУ „Св. Климент Охридски“ да ѝ присъди образователната и научна
степен „доктор“ в направление „Религия и теология“.

23 юли 2011 г.
Гр. Велико Търново

Подпис:.....

A stylized handwritten signature in black ink, consisting of several loops and a long horizontal stroke at the end.